

نگاهی به حملات مغرب زمین به مسلمانان؛ جنگ‌های صلیبی با پوشش‌های جدید همچنان در جریان

برخی از مورخان و بسیاری از معاصران بر این باورند که جنگ‌های صلیبی دارای مفهوم وسیع‌تری است و مفهوم اصطلاحی آن تنها شامل بخشی از ستیز همیشگی میان شرق و غرب بوده که از کهن‌ترین دوران شروع شده است و تاکنون ادامه دارد.

برخی از مورخان و بسیاری از معاصران بر این باورند که جنگ‌های صلیبی دارای مفهوم وسیع‌تری است و مفهوم اصطلاحی آن تنها شامل بخشی از ستیز همیشگی میان شرق و غرب بوده که از کهن‌ترین دوران شروع شده است و تاکنون ادامه دارد.

قبل از هر چیز با وجود آن‌که اصلاً مایل نیستیم واژه اشتباه "جنگ‌های صلیبی" را به کار ببریم و با به کار بردن این واژه انحرافی، حملات وحشیانه غربیان به سرزمین‌های اسلامی را با نیت‌های مذهبی و دینی مسیحیان گره بزنیم، اما به جهت علم بالغیه شدن این واژه و تبادر ذهنی مخاطبان، ما نیز این غلط مصطلح را در نوشتار خود به کار خواهیم برد.

جهان اسلام در معرض هجوم وحشیانه غرب

امروزه جهان اسلام به بهانه مبارزه با تروریسم، در معرض هجوم وحشیانه و فراگیر جهان غرب قرار گرفته، که هدف غایی و نهایی آن، از بین بردن اسلام و غارت ثروت‌های گوناگون سرزمین‌های اسلامی است.

همزمان با این حمله نظامی و تبلیغاتی جهان غرب به اسلام، گروه‌های مختلف با بهانه‌های گوناگون، با اسلام دشمنی می‌ورزند؛ اخیراً نیز پاپ واتیکان همراه با سایر تشکیلات مسیحی مخالف درخشش، رشد و توسعه اسلام ناب محمدی(ص) در جهان، در یکی از سخنرانی‌های خود به اسلام و مسلمانان جهان توهین کرد و این مکتب کامل انسانیت را زیر سوال برد.

جنگ‌های صلیبی همچنان در جریان

به نظر می‌رسد با توجه به مقطع زمانی فعلی که عملاً شاهد دومین دور حملات صلیبی هستیم، باید در بازه زمانی جنگ‌های صلیبی، بیشتر تحقیق و بررسی کنیم و نسل‌های امروز مسلمانان را از حقیقت تلخ جنگ‌های صلیبی مطلع سازیم.

بسیاری از مورخان بر این باور هستند که تمام جنگ‌ها و کشمکش‌هایی که میان شرق و غرب در طول تاریخ رخ داده، همگی به نحوی جنگ صلیبی بوده‌اند؛ در این راستا می‌توان به جنگ‌های چند صد ساله ایران و یونان و حمله اسکندر به مشرق زمین و نبردهای ساسانیان با رومیان اشاره کرد که صرفاً جنبه سیاسی و توسعه و تسلط بر قلمرو یکدیگر را داشتند و آن‌گاه که مسیحیت در سده چهارم میلادی، دین رسمی امپراتوری روم شد و دین مبین اسلام در مشرق زمین در سده هفتم هجری رواج کامل یافت، نبرد شرق و غرب جهان، جنبه مذهبی و دینی به خود گرفت.

جنگ‌های هراکلیوس، امپراتور بیزانس علیه ایرانیان در قرن هفتم میلادی برای بازگرداندن صلیب مقدس، جنگ مسلمانان با رومیان در نبرد سرنوشت ساز یرموک، جنگ امپراتور نقفور فوکاس و جانشین وی با حمدانیان در سده دهم میلادی، جنگ‌های مسیحیان علیه مسلمانان در اسپانیا و سیسیل در قرن دهم و یازدهم میلادی، نمونه‌های دیگری از جنگ‌های صلیبی بودند.

معمولاً مورخان، لشکرکشی‌های اروپای غربی به رهبری پاپ و کلیسای رم، در فاصله سال 1095 تا 1291 میلادی به مشرق زمین و جهان اسلام را اصطلاحاً جنگ‌های صلیبی می‌نامند.

هدف از جنگ‌های صلیبی

این جنگ‌ها ظاهراً زیر پوشش دفاع از مقدسات مسیحی و نجات مزار حضرت مسیح علیه السلام از چنگال مسلمانان و تامین امنیت برای حاجیان مسیحی عازم سرزمین مقدس فلسطین و قدس شریف بود؛ ولی در واقع به قصد تجاوز و تصرف سرزمین‌های اسلامی، غارت ثروت‌های افسانه‌ای شرق و ریشه کن کردن مسلمانان رخ داد و نتایج و تأثیرات به سزایی به همراه داشت.

سرمنشا واژه جنگ‌های صلیبی

شرکت کنندگان در این جنگ‌ها، هرگز از واژه‌هایی چون حمله صلیبی یا صلیبیان استفاده نکردند و تنها یک قرن بعد، در زمان پاپ انوسنت سوم، واژه لاتینی *crusesignati* به معنای موسوم به صلیب پدیدار گشت. همچنین در آغاز سده سیزدهم میلادی، کلمه‌ای به معنای جنبش صلیبی در زبان لاتین وجود نداشت؛ چرا که در آغاز این نبردها، شرکت کنندگان در آن، حجاج نامیده می‌شدند.

مورخان لاتین معاصر نخستین جنگ‌های صلیبی نیز اغلب از عباراتی چون «سفر حج»، «حمله»، «سفر به سرزمین مقدس»، «جنگ یا نبرد مقدس»، «سفر قدس»، «حمله عمومی»، «طرح عیسی مسیح» و ده‌ها واژه و اصطلاح و عبارت از این قبیل استفاده کرده‌اند.

مورخان بزرگ اسلامی معاصر با جنگ‌های صلیبی، امثال قلانسی، ابن اثیر، ابن عدیم، ابن واصل، ابن شداد، عماد کاتب اصفهانی و دیگران، هیچ‌گاه از کلماتی چون «صلیبی»، «حمله صلیبیان»، «جنگ‌های صلیبی» استفاده نکردند؛ بلکه بیشتر اوقات کلمه «فرنج» یا «فرنجیه» را که معادل فرنگیان است را به کار برده‌اند.

متأسفانه مورخان معاصر اسلامی، ندانسته همین واژه اصطلاحی انگلیسی‌ها، یعنی «جنگ‌های صلیبی» را به کار می‌برند؛ غافل از این که این تسمیه، اشتباهاً به تمام حملات غرب اروپا جنبه دینی صرف می‌دهد که صلیب سمبل آن به شمار می‌رود.

پاپ یهودی تبار رم آغازکننده جنگ‌های صلیبی

سخنرانی پاپ در سال 2006 میلادی ما را به یاد سخنرانی مشابهی توسط یکی دیگر از پاپ‌های یهودی تبار رم به نام اربان دوم در سال 1095 میلادی می‌اندازد که وحشیانه به دین مبین اسلام و مسلمانان حمله ور شد و از فرمانروایان مسیحی اروپای غربی خواست، یک حمله سراسری به سرزمین‌های اسلامی را آغاز کنند و پس از قتل عام مردم، سرزمین‌های آنها را تصاحب کنند.

بسیاری از پژوهشگران معتقدند طراح اصلی جنگ‌های صلیبی، پاپ گریگوری هفتم، یکی از افراد خاندان یهودی پپیرلثونی بود؛ این پاپ یهودی الاصل، برای نخستین بار عبارت (ارتش مسیح) به معنای دنیوی آن را به کار برد و دگرگونی مهیبی در مواضع مسیحیت نسبت به این جنگ‌ها ایجاد کرد.

از این پاپ جنگ افروز و کینه توز چندین نامه و سند، که حکایت از تشویق امیران اروپا برای لشکرکشی به جهان اسلام و نابودی

مسلمانان می کند، به جای مانده است.

هنگامی که ارباب دوم، یکی دیگر از پاپ های یهودی خاندان پیپرلثونی در رأس کلیسای کاتولیک قرار گرفت، در اندیشه محقق ساختن ایده های توسعه طلبانه گریگوری هفتم افتاد؛ او که همانند سلفش معتقد به بکارگیری زور برای نابودی دشمنان کلیسا بود، در 27 نوامبر سال 1095 میلادی و در پایان اجلاس کلمون که در آن جمع زیادی از امیران، شوالیه ها و کشیشان شرکت کرده بودند، سخنرانی آتشینی کرد که این سخنرانی سر آغاز جنگ های صلیبی شد.

پاپ در این سخنرانی، خود را نماینده حضرت مسیح معرفی کرد و از جهان مسیحیت خواست تا به یاری برادرانشان در شرق بشتابند و مسلمانان را نابود سازند و سرزمین قدس را از چنگال دشمنان مسیح خارج سازند.

غافل گیری جهان اسلام با شروع جنگ های صلیبی

جهان اسلام که در آغاز این حملات کاملاً مشتت و امیران آن با یکدیگر در جنگ و کشمکش به سر می بردند، غافل گیر شده و پس از سال ها به خود آمدند و با متحد شدن بر ضد اشغالگران صلیبی، توانستند به مرور زمان آنان را از مناطق مختلف مصر و شام خارج سازند.

ستیز همیشگی میان شرق و غرب

برخی از مورخان و بسیاری از معاصران بر این باورند که جنگ های صلیبی دارای مفهوم وسیع تری است و مفهوم اصطلاحی آن تنها شامل بخشی از ستیز همیشگی میان شرق و غرب بوده که از کهن ترین دوران شروع شده است و تاکنون ادامه دارد.

جنگ های صلیبی از اواخر سده 11 تا 15 میلادی (اواخر قرن 5 تا 9 هجری) طول کشید و پس از آن نیز با نام اکتشافات جغرافیایی و بعد از آن با نام استعمار جدید، ادامه داشته و دارد.

بهترین دلیل بر این که جنگ های صلیبی از دیدگاه غربیان ادامه دارد، گفته ژنرال انگلیسی "لرد آلن بی" است که وقتی در سال 1917 میلادی فاتحانه وارد قدس شریف شد، گفت: حالا جنگ های صلیبی به پایان رسید. علاوه بر آن می توان گفته ژنرال فرانسوی "گورو" اشاره کرد؛ وقتی در سال 1920 میلادی وارد دمشق شد، پایش را روی قبر صلاح الدین ایوبی گذاشت و با تمسخر گفت: «ای صلاح الدین برخیز که من اینجا هستم.»

تعداد جنگ ها صلیبی

مورخان، جنگ های صلیبی را به هشت جنگ اصلی و چند حمله فرعی و کم اهمیت تقسیم می کنند و برخی هم معتقدند، جنگ های صلیبی شامل دو مرحله است که اولی از سقوط شهرهای اسلامی تا سال 518 هجری و 1124 میلادی و دیگری، مرحله ایستادگی و آزادسازی سرزمین های اسلامی از چنگ صلیبیان، تا بیرون کردن اشغالگران، در سال 619 هجری و 1291 میلادی، که آن هم در چهار مرحله زمانی به چهار شهر آن منطقه بود.

هدف صلیبیان از حمله اول، دوم، سوم و ششم؛ سرزمین های شام و فلسطین و از حمله های پنجم و هفتم مصر بود؛ حمله چهارم به سوی قسطنطنیه منحرف شد و هدف حمله هشتم، تونس بود.

دلایل و انگیزه های جنگ های صلیبی

مورخان اعم از شرقی و غربی، در مورد دلایل جنگ های صلیبی بسیار قلم فرسایی کرده اند و هر کدام بر اساس گرایش ها و تفکرات خود، عوامل و دلایلی را ارائه کرده اند.

عملکرد کلیسا و سخنان پاپ های رم و رفتار و اهداف شرکت کنندگان در تمام جنگ ها، به روشنی نشان می دهد که عامل دینی، هر چند به ظاهر مهم بود، ولی بیشتر پوششی فریبنده برای رسیدن به اهداف مادی، اقتصادی و کشور گشایی بوده است. گروهی از مورخان نیز بر این باور هستند که اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی اروپا و جهان اسلام از جمله مهمترین دلایل و انگیزه های واقعی این حملات صلیبی بوده است.

بسیاری از مورخان غربی سعی کرده اند در توجیه انگیزه های دینی این حملات، داستان های افسانه ای نسبتاً مجهول و مخالف پیشینه و آموزه های اسلام را نقل کنند. برخی دیگر از مورخان بر این باور هستند که مهمترین دلیل و انگیزه شکل گیری جنگ های صلیبی را باید در ضعف و رو به انحطاط گذاشتن امپراتوری روم شرقی «بیزانس» و تصرف آسیای صغیر توسط ترکان سلجوقی و مجاورت آنها با قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری روم شرقی دانست.

بدون شک یکی از بارزترین و مهم ترین عوامل بروز این جنگ ها، اوضاع بسیار وخیم اقتصادی و اجتماعی غرب اروپا بود؛ مردم غرب اروپا و به ویژه فرانسه، در اواخر سده پنجم هجری «اواخر قرن یازدهم میلادی» دچار خشکسالی، طوفان، سیل، قحطی، بیماری های واگیردار و مسری و انواع بدبختی ها بودند؛ این بحران شدید در سایه نظام ستمگرانه فئودالی باعث جنگ و درگیری میان امیران و تیول داران بر سر تصاحب زمین های یکدیگر می شد و اقشار ضعیف مردم، مانند کارگران، کشاورزان و بردگان سخت در فشار بودند و تاوان آن را می پرداختند. طبیعی بود در چنین شرایط سخت اجتماعی و اقتصادی، مردم فقیر، گرسنه، بیمار، بدبخت و ناامید فرانسه، دعوت پاپ و کلیسا را برای شرکت در جنگ های صلیبی به امید زندگی بهتر و رهایی از فقر و بدبختی و بردگی و نیز کسب و کار مناسب که واعظان کلیسا وعده آن را می دادند و یا زیارت سرزمین موعود در فلسطین و آموزش گناهان و گاه برای کسب شهرت یا ماجراجویی اجابت کنند.

علل شرکت اقشار مختلف جوامع غرب اروپا در جنگ

طبقات و اقشار مختلف جوامع غرب اروپا در اواخر سده یازدهم میلادی هر کدام به دلیلی در این جنگ ها شرکت کردند. پاپ و افراد کلیسا به خاطر کینه توزی و دشمنی با اسلام، انگیزه های مادی و شخصی، پیگیری اهداف و اطماع کلیسا مبنی بر کشور گشایی و افزایش نفوذ در مشرق زمین. امیران و شاهزادگان به امید کسب تیول و سرزمین های جدید برای فرمانروایی. شوالیه ها که ارتزاق آنها تنها از طریق جنگ و ماجراجویی و دفاع از اعیان و اشراف بود. مردم عادی که طبقات و اقشار ضعیف جامعه را تشکیل می دادند و اوضاع بسیار رقت باری داشتند، به امید ثروت اندوزی و سود جویی و رهایی از بردگی و ظلم و ستم. تیول داران و خلاف کاران برای رهایی از چنگال عدالت در این جنگ ها شرکت می کردند و سه جمهوری تاجر پیشه ونیز، جنوا، پیزا که دارای قدرتمندترین ناوگان های بازرگانی آن زمان بودند، جزو تشویق کنندگان اصلی پاپ برای شروع این جنگ ها محسوب می شوند؛ چون حاکمان این کشورها در اندیشه تسلط بر تجارت دریایی مدیترانه و کسب سود کلان از جابه جا کردن سپاهیان صلیبی به مشرق زمین و به دست آوردن بنداری در مصر، شام و امتیازات تجاری و انحصاری بیشتری بودند.

تاثیر جنگ های صلیبی بر جهان اسلام

بیشتر مورخان بر این باورند که جنبه ها و تاثیرات منفی جنگ های صلیبی که باعث بروز حس نفرت شدید مشرق زمین مسلمان نسبت به مغرب زمین مسیحی، تا به امروز گردیده است، به مراتب بیش از تاثیرات مثبت آن بوده است.

از جمله تأثیرات این جنگ ها بر جهان اسلام، فهرست وار می توان به موارد ذیل اشاره کرد:
- اختلال و آمیختگی نژادی.

- گسترش روحیه بی اعتنائی و انزوا طلبی در میان مردم شام و حتی بزرگان و دانشمندان آنان و گریز از جنگ جهاد و بسنده کردن به سخن و نگارش و یا پناه بردن به تصوف و خانقاه ها و ادعای رویت پیامبران و معصومان علیهم السلام.
- بروز مفاسد اجتماعی متعدد و انواع ناهنجاری ها از سوی سپاهیان متخاصم.
- ایجاد اختلاف طبقاتی شدید میان ثروتمندان و فقیران جامعه.
- متاثر شدن زبان و ادبیات عرب از برخی واژگان فرنگی و ادبیات اروپایی و ورود کلمات زبان های غرب اروپا به ادبیات و زبان عرب.

تأثیر جنگ های صلیبی بر اروپا

- تأثیر جنگ های صلیبی بر اروپاییان کاملاً مثبت بوده است؛ این تأثیرات در زمینه های مختلف به چشم می خورد که از آن جمله به موارد زیر می توان اشاره داشت:
- اصلاح ذهنیت مردم اروپا نسبت به اسلام و مسلمانان و پی بردن به تمدن عظیم اسلامی و آموزه های انسانی آن.
 - تعدیل قدرت در اروپا و زوال نفوذ بسیاری از امیران و تیول داران و کاهش شدید قدرت نظام فئودالی در غرب اروپا.
 - تضعیف قدرت و نفوذ پاپ و کلیسا، در اثر اقدامات برخی از فرمانروایان و بی اعتمادی مردم به آن ها.
 - نوگرایی در اندیشه های غربی و به راه افتادن نهضت علمی و آزاد اندیشی مخالف افکار کلیسا که منجر به ظهور فرقه ها و اندیشمندان منتقد از کلیسا و در نتیجه پدیدار گشتن دادگاه های تفتیش عقاید «انگیزسیون» و تاسیس دانشگاه های کهن اروپا در اثر آشنایی با تمدن اسلامی و متاثر شدن از آن گردید.
 - تأثیر واضح و آشکار فرهنگ و تمدن اسلامی در علوم و دانش های بشری غربی، که در این زمینه می توان به ترجمه علوم مختلف اسلامی، به زبان های غربی و آشنایی مسیحیان با افسانه های شرقی و ورود هزاران واژه عربی به زبان های غربی اشاره کرد.
 - رواج و پیشرفت علم پزشکی و تاسیس بیمارستان ها در اروپا و ایجاد تحولات شگفت انگیزی در علم پزشکی، با استفاده از تجارب و تصانیف ترجمه شده پزشکان اسلامی.
 - انتقال علم شیمی به اروپا و بهره بردن از تجارب شیمی دانان مسلمانان و تلاش برای مبدل ساختن معدن ارزان قیمت به طلا.
 - تحول علم های گیاه شناسی و جانور شناسی در غرب، پس از تماس مسیحیان با مشرق زمین و پاکسازی این علوم از خرافات و شناختن چندین نوع گیاه و جانور که تا آن زمان برای اروپاییان ناشناخته بود.
 - به وجود آمدن سبک های جدید معماری مانند کوتیک؛ گسترش مناسبان تجاری و رونق یافتن همکاری بازرگانی میان جمهوری ایتالیا و غرب اروپا با بنادر اسلامی با وجود مخالفت پاپ و کلیسا.
 - رواج واردات انواع کالاهای ارزشمند و بی نظیر شرق اسلامی به اروپا، مانند ابریشم، ادویه جات، شیشه جات، بعضی از انواع خوراکی ها و شیرینی جات.
 - نهضت تاسیس مدارس و مراکز پژوهشی به منظور شناخت بهتر اسلام و یادگیری زبان های شرقی که زمینه های شرق شناسی بعدی گردید.
 - تأثیرات اجتماعی فراوان دیگر مانند رواج یافتن ادب و موسیقی و آشنا شدن اروپاییان با برخی از آلات موسیقی، مانند عود و شناختن فنون و آلات جنگی و آشنا شدن با انواع غذاهای شرقی، لباس ها و آرایش صورت و تزئین منزل و چاشنی ها و دیگر رسم و رسومات مردم مشرق زمین.

اوضاع جهان اسلام در آستانه جنگ های صلیبی

- در سده پنجم هجری (یازدهم میلادی) جهان اسلام به دو بخش بزرگ تقسیم شده بود که بخش شرقی آن توسط خلفای سنی مذهب عباسی و بخش غربی آن توسط خلفای شیعی (اسماعیلی) مذهب فاطمی اداره می شد. میان این دو خلیفه همواره به دلایل مختلف مذهبی، سیاسی، اقتصادی و توسعه طلبانه کشمکش و درگیری شدیدی وجود داشت.
- در اواسط سده پنجم هجری، دولت سلجوقیان تاسیس شد و خلفای عباسی بازپچه ای در دست سلاطین بزرگ سلجوقی شدند.
- در پایان سده پنجم هجری و با شروع نخستین حمله صلیبان به مشرق زمین، دو خلافت بزرگ جهان اسلام، یعنی خلافت عباسی سنی و فاطمی شیعه، در اثر جنگ ها و کشمکش ها و اختلافات عقیدتی و اهداف توسعه طلبانه، به شدت ضعیف و آسیب پذیر شده بودند. اوضاع درون قلمرو هر دو خلافت نیز بسیار وخیم بود. امیران و خاندان های حکومت گر مناطق مختلف جهان اسلام همواره با یکدیگر به دلایل مختلف سیاسی و یا اعتقادی در حال جنگ و ستیز بودند و کوچکترین توجهی به خطر عظیم خارجی صلیبیان نمی کردند.
- علاوه بر تشتت و اختلافات سیاسی، سده پنجم هجری شاهد رقابت های شدیدی میان مذاهب مختلف اهل سنت و شیعه و نیز میان اشعریان، معتزله و پیروان سایر فرق بود.
- در آستانه حمله صلیبیان، فرقه اسماعیلیه به رهبری حسن صباح، معروف به شیخ الجبل، به اوج قدرت خود رسیدند و ترس و وحشت زیادی در جهان اسلام به وجود آوردند. بسیاری از شخصیت های جهان اسلام را به قتل رساندند و برای متحد شدن با صلیبیان تلاش می کردند و به همین سبب، تأثیر زیادی در تضعیف جهان اسلام داشتند.
- خلاصه این که جهان اسلام در اواخر قرن پنجم هجری و در آستانه حمله نخست صلیبیان از تفرقه، تشتت، دشمنی، ضعف، هرج و مرج، جنگ و خون ریزی داخلی و درگیری های مذهبی رنج می برد، صلیبیان در سایه این شرایط نامساعد که بر جهان اسلام حکم فرما بود، نخستین حمله خود را انجام دادند و به خاطر همین تفرقه و تشتت توانستند پیروز شوند.

منبع: کتاب تاریخ فشرده جنگ های صلیبی